

Nr 14.

Allmänna beredningsutskottets utlåtande över motion om redovisning av statens spritinkomster och samhällets av spritbruket föranledda utgifter.

I en inom andra kammaren väckt motion, II: 481, har herr *Gavelin* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en allsidig och såvitt möjligt fullständig redovisning av statens spritinkomster och samhällets av spritbruket föranledda utgifter.

I motionen framhålles, att staten blivit alltmer beroende av spritinkomsterna och att de utgifter, som föranledes av nykterhetsvården och den av spritmissbruk förorsakade socialvården, till större delen har fått bäras av kommunerna. Man bör undersöka möjligheterna att lösgöra staten från dess beroende av spritinkomsterna. Dessa bör i främsta rummet användas till att täcka de utgifter, som orsakas av spritmissbruket.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionen från kontrollstyrelsen och socialstyrelsen.

Kontrollstyrelsen framhåller, att beräkningen av statens inkomster av alkoholhanteringen icke bereder några svårigheter men att redovisningen av utgiftssidan ter sig mera problematisk. Styrelsen anför bl. a.: Det torde visserligen icke ankomma på kontrollstyrelsen att här draga upp några riktlinjer, men styrelsen vill dock uttala sina starka tvivel på möjligheterna att avgränsa sådana samhälleliga utgifter, som kan vara föranledda av alkoholbruket, från andra utgifter. Man behöver t. ex. blott tänka på de olycksfall, som medför skada på person eller egendom. Att dessa till viss del är orsakade av alkoholförtäring är oomtvistligt, men lika svårt är det ofta att i det enskilda fallet med bestämdhet fastslå, huruvida olyckan är betingad av alkohol eller icke och att göra någon siffermässig beräkning av alkoholens andel i samtliga olyckor. Skall en sådan beräkning göras, torde man bli nödsakad att använda ytterst schablonmässiga metoder. Detsamma torde gälla beträffande samhällets utgifter för sjukvård, barnavård, fattigvård, fångvård etc. För närvarande uppgår de direkta utgifterna för nykterhetsvården och alkoholistvården till mindre än 20 miljoner kronor per år. Det förefaller icke troligt att en beräkning av samhällets övriga (indirekta) utgifter på grund av alkoholbruket enligt de i motionen uppdragna riktlinjerna skulle ge en högre siffra än något hundratal miljoner kronor. Hur mycket samhället härutöver årligen förlorar i form av minskad produktion genom frånvaro från arbete och förminskade arbetsprestationer till följd

av alkoholbruket är givetvis ytterst svårt att med någon säkerhet beräkna, men man torde kunna förutsätta, att det rör sig om avsevärda belopp. Även sedan samhällets direkta och indirekta utgifter på grund av alkoholbruket samt nyss angivna inkomstbortfall blivit täckta, skulle emellertid sannolikt kvarstå ett betydande inkomstöverskott. Detta överskott synes vara av samma art som de inkomster staten erhåller genom beskattningen av andra s. k. umbärliga varor. I den mån indirekt beskattning över huvud skall förekomma, synes inga berättigade invändningar kunna resas mot att staten bereder sig en dylik merinkomst av alkoholhanteringen, så mycket mindre som alkoholbeskattningen samtidigt fyller den nykterhetspolitiska uppgiften att begränsa konsumtionen.

Styrelsen förklarar avslutningsvis att den icke finner tillräckliga skäl föreligga för utredning enligt de i motionen uppdragna riktlinjerna.

Socialstyrelsen anför bl. a.: Det möter utomordentligt stora svårigheter att med någon grad av tillförlitlighet redovisa samhällets verkliga kostnader på grund av alkoholmissbruket. Väl är det möjligt att med tillbörlig noggrannhet angiva samhällets omedelbara utgifter för nykterhetsvården i öppen och sluten form. Att i pengar mäta alkoholmissbrukets roll för uppkomsten av behov av hjälp från andra sociala hjälpformer är däremot mycket vanskligt. Detsamma gäller i fråga om alkoholmissbruket såsom tillskyndare av sjukdom och behov av sjukhusvård. Orsaken härtill är dels att vårt land icke äger en allmän sjuklighetsstatistik, dels, och framför allt, att det mycket ofta förekommer i fråga om sjukdomstillstånd, där alkoholmissbruk utgör en mer eller mindre starkt bidragande orsaksfaktor, att diagnosen likväl icke innehåller någon upplysning härom. Även alkoholmissbrukets roll som brottslighetsfaktor är utomordentligt svår att angiva i pengar. Även om man, vilket dock oftast icke är möjligt, i detalj kunde vinna kännedom om alla relevanta omständigheter vid ett så pass utpräglat alkoholbrott som exempelvis ett rattfylleribrott, som medfört stora ekonomiska skador, så skulle man för den skull icke med säkerhet kunna göra gällande, att dessa skador helt och hållet vore att föra på alkoholmissbrukets konto. Även s. k. rena alkoholbrott är mer eller mindre bemängda med andra orsaksfaktorer. Å andra sidan förhåller det sig utan tvivel så i fråga om många brott, som skenbart står alldeles fria från alkoholpåverkan, att de i grunden ha alkohol såsom en orsaksfaktor. Varje värdering i pengar av alkoholmissbrukets skadeverkan såsom brottsbefrämjande faktor måste därför bygga på en mer eller mindre godtycklig bedömning av brottsgenesen i varje särskilt fall.

Det nu sagda gäller uppskattningen av alkoholmissbrukets kostnader för det allmänna. Härtill kommer kostnaderna för de enskilda samhällsmedlemmarna. Om alkoholmissbrukets kostnader för dessa lämnades å sido, skulle

resultatet av en sådan uppskattning, som i motionen ifrågasättes, tydligen vara mycket ofullständig. Det behöver emellertid icke särskilt framhållas, att en uppskattning av värdet av de skador, som de enskilda medlemmarna av samhället lider på grund av deras eget eller andra människors alkoholmissbruk, över huvud taget icke låter sig göra.

Socialstyrelsen anser det sålunda ligga utom de praktiska möjligheterna att få till stånd en sådan beräkning av alkoholmissbrukets ekonomiska roll i olika avseenden, som ifrågasättes i motionen.

Beträffande yrkandet i motionen om en utredning av möjligheten för staten att göra sig oberoende av spritinkomsterna för andra ändamål än samhällets utgifter på grund av sprithanteringens torde det vara tillräckligt att erinra om den tidigare gällande ordningen med en särskild statsverkets fond av rusdrycksmedel, avsedd för likartat ändamål som det i motionen avsedda. Denna ordning avvecklades emellertid utan större meningsskiljaktigheter.

En framträdande brist i motionen är, att den alldeles bortser från att rusdrycksbeskattningen kan — och enligt socialstyrelsens mening bör — användas såsom ett nykterhetspolitiskt instrument. Om en hög rusdrycksbeskattning kan medverka till en minskning av alkoholmissbrukets totala omfattning utan att giva upphov till allvarliga biverkningar i form av olaglig hantering av olika slag, sammanfaller statens ekonomiska intresse av denna beskattning med det allmänna sociala intresset av en begränsning av alkoholmissbruket. Det råder i själva verket, åtminstone inom vissa gränser, en växelverkan mellan alkoholbeskattningens höjd och alkoholmissbrukets omfattning. Det låter sig därför icke göra, såsom motionären synes föreställa sig, att minska alkoholbeskattningen till en nivå, som skulle motsvara de beräknade kostnaderna för alkoholmissbruket vid den tidigare högre skattenivån, eftersom dessa kostnader troligen skulle komma att öka till följd av skattelättnaden.

Styrelsen avstyrker motionen.

Utskottet. Motionären har i sin motivering berört några nykterhetspolitiska och ekonomiska spørsmål av delvis mycket omfattande art. Med hänsyn bl. a. till att nykterhetslagstiftningen i sin helhet och därmed sammanhängande frågor för närvarande behandlas av ett särskilt utskott har allmänna beredningsutskottet icke funnit vad i motionen anförts giva utskottet anledning till uttalanden i vidare mån än som framgår av vad nedan sägs.

Den av motionären begärda utredningen vore, om den med rimliga medel kunde åstadkommas, enligt utskottets uppfattning i och för sig av största värde för belysning av de samhällsviktiga förhållanden, varom här är fråga. Vad de över motionen hörda myndigheterna, socialstyrelsen och kontrollstyrelsen, anfört synes mellertid ge vid handen, att svårigheterna för en

sådan utredning för det närvarande måste bedömas såsom praktiskt taget oöverkomliga. Att så är fallet har emellertid icke syns utskottet utesluta möjligheten att bilda sig en tämligen välgrundad uppfattning i frågan, huruvida statens inkomster av alkoholkonsumtionen över huvud taget är större eller mindre än de av spritbruket föranledda kostnaderna. Utskottet vill härom anföra följande.

För att få en rättvisande bild av spritbrukets ekonomiska skadeverkningsningar måste man, enligt utskottets mening, taga hänsyn bl. a. till den minskning i nationalinkomsten genom produktionsnedsättning, som kan härledas ur bruk eller missbruk av sprit. Försök att verkställa sådana beräkningar har gjorts på olika håll. Sålunda kom en på sin tid i England företagen undersökning fram till att nationalinkomstens minskning genom alkoholbruket i Storbritannien vid 1920-talets slut inte rimligen kunde uppskattas till mindre än 8 procent eller mer än 15 procent. I en amerikansk undersökning beräknades nationalinkomsten efter införandet av totalförbudet ha ökat med omkring 10 procent. I Sverige gjordes år 1940 av professor Bertil Ohlin en uppskattning av ifrågavarande indirekta kostnader, som Ohlin ansåg kunna beräknas ligga mellan lägst 3—4 procent och högst 7—8 procent av nationalinkomsten. Om man i dagens läge räknar med en nationalinkomst å 40 miljarder kronor, skulle inkomstbortfallet, räknat efter 5 procent, uppgå till 2 miljarder kronor. Härtill kommer, utöver de direkta kostnaderna för alkoholist- och nykterhetsvård, de av spritmissbruket förorsakade merkostnaderna för domstols- och polisväsendet, fångvården, hälso- och sjukvården etc. Mot alla dessa kostnader och inkomstbortfall kan ställas statens intäkter av spritbruket, i runt tal 1 miljard kronor.

De ovan framlagda siffrorna är självfallet osäkra inom vida gränser och utgör endast grovt tillyxade uppskattningar. Tendensen är dock mycket tydlig, och det synes utskottet uppenbart, att man även vid en försiktig bedömning måste räkna med att de ekonomiska förlusterna och kostnaderna till följd av spritbruket högst avsevärt överstiger det belopp, som det allmänna kan tillgodogöra sig genom spritbeskattningen. Det är utskottet angeläget att framhålla detta såsom en gensaga emot det i den allmänna diskussionen ofta hörda påståendet, att spritförbrukarna genom den höga spritskatten skulle erlagga belopp som vore vida större än de av spritbruket förorsakade kostnaderna.

Motionären har bl. a. påtalat, att kommunerna har ringa hjälp från statens sida för bestridande av utgifter för nykterhetsvården. Utskottet vill erinra om att i Kungl. Maj:ts proposition nr 158 till årets riksdag bl. a. dels framlagts förslag till omläggning av statsbidragssystemet, innefattande bl. a. att sådant bidrag skall utgå med 60 procent av de verkliga kostnaderna, och dels äskats ett med hänsyn till de ändrade grunderna för bidragen beräknat

anslag till understöd åt kommunala nykterhetsnämnder. I propositionen föreslås vidare bl. a. att kostnaden för slutna vård av å allmän vårdanstalt intagna eller frivilligt ingångna alkoholmissbrukare skall helt övertagas av staten. Propositionen är föremål för behandling av det inledningsvis omförmälda särskilda utskottet. I vad gäller bestridandet av kostnaderna för den av de kommunala nykterhetsnämnderna bedrivna verksamheten synes således åtgärder i den av motionären önskade riktningen vara att förvänta.

Av vad ovan anförts torde framgå, att utskottet är förstående för motionens syfte men icke finner den föreslagna utredningen möjlig att för närvarande med rimliga medel åstadkomma. Med hänsyn härtill får utskottet hemställa,

att motion II: 481 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 mars 1954.

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

PATRIK SVENSSON.

Närvarande:

från första kammaren: herr Andersson, Lars*, fru Wallentheim*, herrar Andersson, Axel*, Persson, Karl, Jansson, Erik, Strandler och Lundström;

från andra kammaren: herr Svensson i Alingsås, fru Sjöstrand, fru Svedberg, herrar Nordkvist i Kalmar*, Sehlstedt*, Jönsson i Rossbol, Andersson i Linköping, Svensson i Krokstorp, fru Wallin* och herr Berggren.

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.